

EMILI VIGO, VEU CRÍTICA DE LES RELACIONS ENTRE L'EXILI I L'INTERIOR. CORRESPONDÈNCIA AMB JOSEP TARRADELLAS (1944-1952)⁽¹⁾

JORDI GAITX

RESUM: *Emili Vigo, originari de la Bisbal d'Empordà, fou un dels personatges clau d'ERC a l'exili, tant per haver dirigit La Humanitat, el periòdic portaveu d'aquell partit a França, com per les seves lúcides reflexions sobre el significat de la victòria del bàndol franquista en la Guerra Civil. Vigo es singularitzà en la detecció realista i prematura de les dificultats de la política de l'exili, així com de la manca de fluïdesa en les relacions entre aquest i l'interior, la qual cosa es pot atribuir al seu bon olfacte polític i, ensems, a la seva praxi com a historiador i investigador. Aquest article recorda aquesta vessant concreta de la seva persona –precisament quan es compleixen cinquanta anys de la seva mort–, a través de la correspondència que va mantenir amb l'aleshores secretari general d'ERC, Josep Tarradellas.*

PARAULES CLAU: *Emili Vigo i Bènia, Josep Tarradellas i Joan, exili de 1939, Esquerra Republicana de Catalunya, franquisme.*

(1) La col·lecció de cartes creuades entre ambdós es troba dins el fons Josep Tarradellas, sèrie correspondència amb Emili Vigo (13.4, 1104), de l'Arxiu Montserrat Tarradellas Macià (AMTM), emplaçat a Poblet. La documentació utilitzada en aquest treball pertany majoritàriament a aquest mateix fons. En les comptades ocasions en què això no és així, s'especifica a peu de pàgina. En la transcripció dels passatges extrets de les cartes, he optat per corregir totalment l'ortografia, parcialment els signes de puntuació –allà on es podia perdre el sentit de la frase–, i mantenir el lèxic propi i la sintaxi.

Fig. 1. Emili Vigo a França, durant l'època d'estudiant (arxiu personal de Victòria Vigo).

PASSIÓ PER LA POLÍTICA

Emili Vigo i Bènia va néixer a la Bisbal d'Empordà el 21 de setembre de 1917. Fou el tercer fill de Rossend Vigo i Lluís, sastre d'ofici, i Maria Bènia i Assumpció, després de les seves germanes Victòria i Carme, i abans d'en Jaume, en Joan i la Montserrat. De petit tingué la dissort de contraure la tuberculosi, malaltia que arrossegà fins a la fi dels seus dies i marcà el seu devenir de forma irreparable. De complexió fràgil, doncs, s'abocà a un aprofitament del temps encarat a la lectura i a l'estudi dels més diversos aspectes.⁽²⁾

Emili Vigo havia començat fent de comptable

en un despatx. A la vegada, i pel que fa a la seva vessant cívica, seguí les passes del pare, que, juntament amb Ventura Casadevall, havia destacat com a prohom de l'entitat politicorecreativa de tall progressista de la Bisbal, l'Ateneu Pi i Margall, tradicionalment oposat al més conservador Escut Emporità. Així, l'Emili es dedicà, els anys previs a la Guerra Civil, a dues grans facetes de caràcter intel·lectual i polític.

En primer lloc, participà activament a les publicacions *El Bisbalenc* —com a col·laborador—, *Ciutadania* —com a redactor—⁽³⁾ i *La Humanitat* —com a articulista—. En segon terme, fou el secretari personal del guixo-

(2) Si no s'indica el contrari, per als detalls biogràfics generals segueixo la versió que m'oferí, l'1-6-2002 i l'1-12-2003, la germana de l'Emili, Victòria Vigo i Bènia, a qui agraeixo la deferència.

(3) PARALS, Susanna; FIGUERAS, M. Dolors. "Antoni Crumols. Barcelona, 1902 - La Bisbal d'Empordà, 1937. Director de la Secció Dramàtica de l'Ateneu Pi i Margall", dins *Bisbalencs d'abans. Volum 1*. La Bisbal d'Empordà: Emili Casas i Genover, 1999, p. 141.

lenc Josep Irla, amb qui es desplaçava a Barcelona cada setmana. Irla havia estat diputat al Parlament català des de 1932 i director general d'Assistència Social, d'ençà de 1933. Posteriorment, fou director general de Patrimoni i Rendes, el 1937, i president del Parlament de Catalunya, des d'octubre de 1938.⁽⁴⁾

Vigo hauria estat secretari d'Irla amb posterioritat a les eleccions de febrer de 1936, les quals retornaren el poder a mans de l'ERC i, doncs, a Irla, després del lapsus encetat amb els fets del Sis d'Octubre de 1934. L'Emili va treballar amb Irla mentre aquest era director general de Patrimoni i Rendes, l'any 1937. Allò l'apassionava. Segons explica la seva germana Victòria, ja abans de la guerra l'Emili "era un polític nat; era la seva vida... Ho vivia tant!". Aquell mateix any s'hauria d'haver incorporat a l'exèrcit, però la malaltia que patia l'eximí d'aquesta obligació, a la vegada que l'obligà, també, a deixar la feina amb Josep Irla.⁽⁵⁾ A causa d'haver estat el seu secretari i, concretament, de les responsabilitats polítiques de què podia haver estat acusat per part dels vencedors de la Guerra Civil, hagué d'exiliar-se, i passà a França el febrer de 1939, tal com va fer el seu pare i la resta dels 464.000 republicans –civils i militars– que fugien de l'encalç de les tropes franquistes.

Vigo era, d'entre els migrants, un dels membres més destacats de l'elit política originària de la comarca, darrere dels republicans Josep Irla i Martí Barrera –exconseller de Treball, també nascut a la Bisbal–, el llibertari guixolenc Francesc Isgleas –exconseller de Defensa–, o el comunista calongí Josep Muni –membre del Comitè Central del PSUC–. Vigo tenia algunes altres especificitats respecte del contingent humà de l'èxode: tenia vint-i-un anys, mentre que la mitjana d'edat de l'exili es situava entorn dels trenta; i pertanyia, ideològicament, al republicanisme catalanista, un sector minoritari de l'emigració, copada pels elements anarquistes i, menys, comunistes.⁽⁶⁾

EL PRIMER EXILI A FRANÇA: DELS CAMPS A LA RESIDÈNCIA D'INTEL·LECTUALS DE MONTPELLIER

Malgrat haver format part d'una selecta elit d'exiliats, Emili Vigo recalà als camps d'internament que les autoritats franceses havien instal·lat

(4) CALVET, Felip; ROIG ROSICH, Josep M. *Josep Irla. President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona: Teide, 1981, p. 153-179.

(5) MAYMÍ, Josep. *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, p. 88.

(6) VEGU GAITX MOLTÓ, Jordi. "República i revolució. Orígens socials i polítics de l'exili català de 1939", dins *Revista de Girona*. [En premsa].

per a concentrar-hi els republicans espanyols. Essent-hi, fou sortosament reclamat per uns parents llunyans, residents a Pià, prop de Perpinyà. Aquests havien detectat el cognom Vigo a les llistes de reclusos dels camps que alguns diaris publicaven per tal de facilitar els retrobaments familiars. Aquesta família, de cognom Auriol, no coneixia directament l'Emili. Malgrat això, es presentaren al camp, lloc d'on el van poder treure. Si no hagués estat així, la tuberculosi hauria pogut jugar un paper fatalment determinant.

Vigo s'establí amb ells a Pià, lloc on va poder fer una vida assossegada, gràcies a les atencions dels Auriol. Llegí molt i començà a escriure a la mare, als germans i germanes, que havien romàs a la Bisbal, sempre tenint cura de no signar les cartes perquè no fossin intervingudes.

Mentrestant, el seu pare, Rossend Vigo, havia pogut sortir del camp i havia començat a treballar de sastre a Montpeller. Una vegada pare i fill s'hagueren posat en contacte, l'Emili es traslladà a la capital de l'Hérault, on va trobar una col·locació en uns magatzems. En aquella ciutat també s'hi havia instal·lat l'anomenada Residència d'Intel·lectuals Catalans de Montpeller, creada per l'Entr'aide aux Républicains Catalans pels volts d'abril de 1939, a instàncies de la Fundació Ramon Llull. Aplegava polítics i brillants figures de la intel·lectualitat catalana. L'Emili fou un dels escollits per a formar-ne part, com a estudiant, com també ho van ser Felip Calvet, de Sant Feliu de Guíxols, o Heribert Barrera –fill d'en Martí, de la Bisbal–, amb els quals compartiria una bona amistat. L'Emili i en Felip s'incorporaren a les classes de l'Institut des Étudiants Étrangers el mateix dia, l'abril de 1940.⁽⁷⁾ Ambdós també es van inscriure a les classes de batxillerat. D'aquesta manera –diu Soldevila–, “les dèries literàries i historiogràfiques que dugueren [a Emili Vigo], ben jove encara, a col·laborar en múltiples revistes i periòdics, trobaven, finalment, el seu endegament normal a França”.⁽⁸⁾

La vida a la Residència era propícia a les trobades entre els mateixos refugiats: “s'anava sovint els uns a casa dels altres; els homes es troba-

(7) Tal com recorda Teresa Rovira, una de les estudiants exiliades a Montpeller i membre de la Residència. Segueixo aquí la seva versió, la qual em confià molt amablement els dies 20-4-2002 i 15-5-2002. Vegeu, en el seu defecte, BLADÉ DESUMVILA, Artur. *L'exiliada. (Dietari de l'exili 1939-1940)*. Barcelona: Pòrtic, 1976, p. 309.

(8) SOLDEVILA, Ferran. “Pròleg”, dins VIGO, Emili. *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública*. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XVII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1956, p. 9.

ven al Gran Cafè de Montpeller o al de l'Esplanade [...] i canviaven impressions o s'embranchaven en discussions interminables. [Alhora,] la Biblioteca Municipal tenia una concurrència assídua", explica Teresa Rovira.⁽⁹⁾ Vigo participava de tot aquest ambient, anant al Grand Cafè de Montpeller o al més modest À l'Ami Marius, on assistia, els diumenges, a les tertúlies i lectures poètiques organitzades pel filòsof Francesc Pujols. Vigo hi convidà Pompeu Fabra, que llavors també s'estava a Montpeller, i amb el qual ja hi tenia una molt bona amistat.⁽¹⁰⁾ Molt probablement l'Emili va tornar a coincidir amb Josep Irla formant part del col·lectiu d'intel·lectuals de Montpeller, atès que, segons apunten Calvet i Roig, aquest era "un dels grups amb qui més relació va tenir el president".⁽¹¹⁾

Amb l'ocupació alemanya de França, el curs 1940-1941 va néixer, entre els refugiats, la por als nazis i el temor a la misèria pròpia de la guerra, factors que havien de sumar-se a la tradicional inseguretat de l'exili. Tanmateix, Emili Vigo encara va poder realitzar la llicenciatura de Lletres –secció d'Història– gràcies als ajuts del govern mexicà que rebien els membres de la Residència. Això, malgrat que aquesta pràcticament deixà de funcionar, a causa de l'ocupació definitiva dels nazis sobre França, el novembre de 1942.⁽¹²⁾

Els professors que va tenir Vigo observaren molt positivament la seva evolució formativa. Era, doncs, un alumne avantatjat que va merèixer els comentaris elogiosos de, per exemple, Augustin Fliche, eminent historiador de l'Església medieval i degà de la Facultat de Filosofia i Lletres de Montpeller. En una ocasió, aquest anotà al marge d'un treball de Vigo: "tres bon travail... plein de réflexion, de jugement, de sens historique".⁽¹³⁾ Vigo acabà la llicenciatura el 1945. Naixia, doncs, un historiador, tasca que a partir d'aquells moments compartiria amb la de director de *La Humanitat*.

(9) ROVIRA, Teresa. "Records de l'exili: 1939-1949", dins *Revista de Catalunya*, núm. 35 (nova etapa), novembre de 1989, p. 41.

(10) BLADÉ DESUMVILA, Artur. *L'exiliada*, p. 416, 461-464, 486, 496.

(11) CALVET, Felip; ROIG ROSICH, Josep M. *Josep Irla...*, p. 195.

(12) Els ajuts als refugiats catalans arribaren, llavors, de la comunitat protestant de la ciutat. Vegeu: ROVIRA, Teresa. "Records de l'exili...", p. 45, i MANENT, Albert. "Teresa Rovira i Felip Calvet: travessar el desert de l'exili", dins *Retorn a abans d'ahir*. Barcelona: Destino, 1993, p. 192.

(13) SOLDEVILA, Ferran. "Pròleg", p. 10.

Fig. 2. Montpellier, 1944. Dret, el professor Fliche i estudiants. Asseguts, Emili Vigo i Felip Calvet, tercer i quart per l'esquerra, respectivament (Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, Fons Felip Calvet).

LES TRES FRANCES D'EMILI VIGO: MONTPELLER, PARÍS I ELS PIRINEUS

MONTPELLER: ELS ESTUDIS DE LLICENCIATURA (1941-1945)

Emili Vigo va residir a Montpellier fins a l'any 1945, ciutat a la qual havia recalat el 1940. Des d'allà treballà en l'edició del rotatiu d'ERC, *La Humanitat*.⁽¹⁴⁾ La tuberculosi i els excessos en les seves ocupacions l'obligaven a mantenir alguns períodes de repòs. Quan això succeïa, solia anar a Cogolin, com va fer el novembre de 1945, des d'on va escriure a Tarradellas:

(14) De l'experiència de Vigo al capdavant del diari en parlo, específicament, més endavant.

“Fins a darrers de la setmana passada vaig tenir una feinada intensíssima en la preparació dels meus exàmens de fi de Llicència. I, entre això i la feina del diari, no podia pas donar l’abast. Afortunadament, els exàmens ja s’han acabat i tot ha anat molt bé. Ja sóc, doncs, llicenciat en Lletres.”

A Cogolin ben segur que Vigo hi trobà el suport de la família de Josep Irla i la companyia de Joan Ginesta, un altre dels membres destacats d’ERC de la Bisbal els anys trenta. A l’inici de 1946 morí el pare Vigo, en Rossend. Això obligà l’Emili a prendre’s, de nou, uns dies de descans a Cogolin i a Estavar, el març i l’agost de 1946. Des del poblet dels Irla i Ginesta, Vigo es dirigí, de nou, a Tarradellas:

“El metge m’ha recomanat unes setmanes de repòs per a refer els nervis. Compreneu que la prova ha estat terrible i que només un s’adona del que representa el pare quan el tens lluny. I el meu, amic Tarradellas, fou per a mi un home exemplar en tots els aspectes. [...]. D’ara endavant la meua vida estarà tota ella orientada a ésser digna de la memòria i de l’exemple del meu pare. [...]. Gràcies pel vostre afecte en els moments més crítics de la meua vida.”

Cinc mesos després, trobant-se ja a Estavar, el visità el seu germà Joan, que li donà suport en els mesos següents a la mort del progenitor d’ambdós.⁽¹⁵⁾ Alhora, quan va poder, l’Emili féu algunes escapades a París per tal de col·laborar en la presa de decisions polítiques i donar suport a Josep Irla, que, de nou, el necessitava com a secretari: “penso venir aviat a París, car veig que el President em necessita”, deia Vigo el març de 1946.

PARÍS: EL CAPBUSSAMENT ALS ARXIVS DE LA CAPITAL FRANCESA (1945-1948)

Des de 1945 començà a viure de forma regular a París, fins a l’inici de 1948. Aquesta estada tingué l’objectiu fonamental de cercar, en arxius històrics de la capital –Archives Nationales i Archives de Guerre–, les fonts adequades per al bastiment de la seva tesi doctoral, centrada en l’actuació de la Convenció Nacional francesa sobre Catalunya –en el moment culminant de la Revolució Francesa–, encaminada a la creació d’una república catalana com a mesura preventiva davant la bel·ligerància de la monarquia espanyola: “La Convenció i Catalunya. Aquest era el tema que volia tractar de desenvolupar”, deia ell mateix: “una visió de les

(15) La frontera entre Espanya i França restava tancada, de manera que el germà de l’Emili hagué de passar clandestinament.

Fig. 3. Jardins universitaris de la Sorbona, a París, vers el 1947 (Arxiu personal de Victòria Vigo).

nostres coses a través del que contenien els arxius francesos i, sobretot, de la política que la Convenció volgué portar a terme a Catalunya”.⁽¹⁶⁾

Vigo no pogué satisfer aquests propòsits i el treball restà inacabat. Tanmateix, des de París, enllestí un petit avançament de la seva tesi, que col·locà en forma d'article al número 104 de la *Revista de Catalunya*, titulat “Robespierre i Catalunya”. En aquest negà la hipòtesi de Miquel dels Sants Oliver segons la qual el dirigent revolucionari hauria visitat el principat de Catalunya per tal d'organitzar una insurrecció. Alhora, féu una conferència per a Les Amis

de la Langue d'Oc, tal com feien habitualment altres catalans convidats per l'entitat, fruit de la col·laboració entre aquesta i l'associació Cultura Catalana, fundada a París el maig de 1945 i presidida per Lluís Nicolau d'Olwer, i de la qual precisament Vigo era el bibliotecari.⁽¹⁷⁾

Malgrat la impossibilitat de romandre per més temps a París, les estades a la capital francesa permeteren a Vigo “rebre la influència de l'aleshores puixant escola dels *Annales*”, segons Enric Pujol. Això es pot detectar en els articles que va escriure per a la mateixa *Revista de Catalunya* l'any 1947, en què cità Marc Bloch com a referència obligada –en el número 102– i elogià Pierre Vilar en la recensió que va fer sobre

(16) VIGO, Emili. *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública*. Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, XVII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1956, p. 15; PUJOL CASADEMONT, Enric. “Vigo i Bènia, Emili”, dins SIMON I TARRÉS, Antoni. *Diccionari d'historiografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003, p. 1187.

(17) SAURET, Joan. *L'exili polític català*. Barcelona: Aymà, 1979, p. 235-237; ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d'exili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 191.

la *Història d'Espanya* publicada per aquest. Vilar, a més, “li meresqué un gran respecte intel·lectual i hi mantingué una relació amistosa”.⁽¹⁸⁾

Vigo ja havia fet altres recensions, anteriorment, dins del periòdic que dirigia, *La Humanitat*. Una de les que va tenir més ressò fou la referent a la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila i Pere Bosch Gimpera. El mateix Vigo deia, l'agost de 1946: “he fet la nota crítica del llibre de Soldevila i Bosch i l'he feta amb tota sinceritat. Per tant, queden ben servits”. Efectivament, Vigo en feia una crítica més aviat severa, sobretot en referència als capítols dedicats a la història contemporània. Per contra, en la part d'història medieval del volum, “Ferran Soldevila hi apareix com el gran historiador i, alhora, l'excel·lent escriptor que tots coneixem”. Així doncs, en els capítols corresponents als segles XIX i XX, “els fets apareixen com per generació espontània, sense aquest encadenament d'antecedents i causes que és una de les lleis fonamentals de la historiografia” –deia Vigo–, la qual cosa havia de perjudicar “el llegidor que no coneix la trama dels fets –i a casa nostra confessem que és el que més abunda–”. D'altra banda, l'obra aportava llistes excessivament llargues de noms. Davant d'això, es preguntava: “no es podia, per contra, escriure uns capítols clars i precisos, de síntesi, amb ben pocs noms, si voleu, però amb un desig evident d'explicar –funció essencial de la història– tot el desenvolupament de la política, l'economia, la civilització catalana contemporània?”.⁽¹⁹⁾ Malgrat tot, la sola existència d'una història de Catalunya, en format de manual per a diferents públics, constituïa, al seu parer, una molt bona notícia.⁽²⁰⁾

PIRINEUS: LA CONVALESCÈNCIA I LA RECERCA A PERPINYÀ (1948-1950)

La salut de l'Emili es degradà els anys de París –fins i tot fou operat del pulmó–, per la qual cosa hagué de traslladar-se a poblacions properes als Pirineus, des de 1948. Havia estat a Prada, l'any anterior, els dies

(18) PUJOL CASADEMONT, Enric. “Vigo i Bènia, Emili”, p. 1187. Vigo aprofità, sens dubte, l'any en què la *Revista de Catalunya* es tornà a publicar (1947-), passat el qual desaparegué de nou. Es publicaren, en aquesta etapa, els números 102 a 104, sota la direcció d'Armand Obiols.

(19) Els defectes observats per Vigo podien ser atribuïbles a qualsevol dels dos autors, cap d'ells historiador del món contemporani. Soldevila, especialista en història medieval i moderna, havia estat l'autor d'una anterior història de Catalunya (1934-1935 i reedicions) que finia amb l'adveniment de la Segona República, la qual es refregí per a crear el text del present volum. Per la seva banda, Pere Bosch, prehistoriador, s'encarregà de redactar els capítols corresponents a la República, la Guerra i l'exili. Vegeu: SOLDEVILA, Ferran; BOSCH I GIMPERA, Pere. *Història de Catalunya*. Mèxic: Col·lecció Catalònia, 1946.

(20) Vigo, Emili. “Escrit en català... *Història de Catalunya* per Ferran Soldevila i Pere Bosch Gimpera”, dins *La Humanitat*, núm. 53, 7 de setembre de 1946.

7 i 13 d'abril de 1947, amb motiu de la celebració de la Setmana d'Estudis Catalans que havia organitzat la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya. Aquells dies es retrobà amb Pompeu Fabra. Passats els actes de la Setmana, però, retornà a París. Tanmateix, el clima que li convenia era el fresc i sec propi de les altures, apte per a l'alleugeriment de la tuberculosi crònica que patia, i això el féu peregrinar per diferents pobles de muntanya. D'altra banda, havia d'anar sovint a Perpinyà, on es feia "insuflar", com deia ell mateix.

Malgrat que "la malatia se'l menjava" –diu la Victòria–, encara va tenir esma per a continuar la tesi doctoral, mitjançant la consulta dels arxius departamentals dels Pirineus Orientals. Aquells anys també freqüentà la casa del seu gran amic Santiago Vila, exalcalde de Llagostera per ERC, el 1937. Aquest s'havia establert a Perpinyà, on tenia fàbrica de sabó. La seva casa era el lloc on, els diumenges, es trobaven Vigo, el bisbe de Perpinyà, Pau Casals i altres contertulis per dinar i conversar.

Aquest mateix any Vigo va tenir alguna recaiguda, que tractà a Vernet-les-Bains i Sallagosa, però era optimista. Es trobava bé –considerava que la seva salut anava millorant–, i estava satisfet d'haver pogut veure familiars i amistats "d'allà baix", així com també el seu amic Heribert Barrera:

"Em sembla que l'Heribert ha estat molt afortunat. La seva dona fa molt bona impressió, se la veu molt senzilla i que se l'estima i se l'admira molt. A més, pel què vaig parlar-hi, em donà la sensació d'una xicota molt intel·ligent. [...] Els seus amics podem estar-ne satisfets!".⁽²¹⁾

L'any 1949 descansà a Prada –on pogué trobar el seu amic Pau Casals– i a Pià, a casa dels Auriol, els familiars que l'havien anat a treure, deu anys abans, del camp de concentració. Segons deia el mateix Vigo, des de Pià: "vaig menant la vida, calma i tranquil·la. [...]. Afortunadament no em manquen els bons llibres ni les ganes de llegir-los".

Vigo va assistir, fins i tot, al primer dels festivals de música de Prada, celebrat el juny de 1950 a l'església de Sant Pere amb motiu del segon centenari de la mort de Johann Sebastian Bach. Amb aquest concert, Pau Casals tornava a tocar en públic, després d'un temps de silenci en senyal de protesta per l'excessiva transigència de les democràcies occidentals envers el franquisme.⁽²²⁾

(21) Aquesta carta l'envià Vigo a Víctor Torres Perenya, secretari de Josep Irla. Es troba, també, a l'AMTM, Fons Víctor Torres Perenya, cartes d'Emili Vigo (exp. 33).

(22) CORREDOR, Josep M. *Pau Casals*. Barcelona: Edicions 62, Cercle de Lectors, 1994, p. 93-96.

Fig. 4. Emili Vigo, Pompeu Fabra i dos companys més, a Perpinyà, probablement durant la celebració de la Setmana d'Estudis Catalans de Prada, l'abril de 1947 (Arxiu personal de Victòria Vigo).

Tanmateix, cap repòs aconseguí de reestablir la salut de l'Emili. Com veurem més endavant, aquest mateix any 1950 fou el darrer que passaria a l'exili.

DIRECTOR DE *LA HUMANITAT* (1944-1948)

Durant les estades a Montpeller i a París, Vigo fou l'ànima del periòdic d'ERC, *La Humanitat*. Amb l'alliberament de França, el setembre de 1944, l'edició del rotatiu fou una de les manifestacions visibles de la reorganització del partit a França. La més que previsible victòria dels aliats en la Segona Guerra Mundial feia que hom tingués la certesa gairebé absoluta que el règim franquista tenia els dies comptats. Calia, doncs, reposicionar-se davant uns moments tan decisius, i el fet de disposar d'un òrgan de premsa propi satisfia les necessitats d'arribar al gran públic i guanyar-se'n l'adhesió.

Entre 1931 i 1939, *La Humanitat* ja havia estat una capçalera al servei d'ERC, juntament amb *L'Opinió*. El 1944, doncs, renaixia de les seves cendres, i encetava una segona època, que es perllongà entre 1944 i 1953 i estigué composta de 133 números. El primer sortí al carrer el 6

d'octubre de 1944, havent transcorregut tan sols dotze dies des de l'alliberament de Montpeller, ciutat des d'on s'editava.⁽²³⁾

La direcció d'aital empresa anà a càrrec de Martí Barrera, primer,⁽²⁴⁾ i del mateix Emili Vigo, després, el qual hauria excel·lit en la seva faceta d'intel·lectual, de comentarista polític i, alhora, d'home de partit, ateses la importància i les característiques de la missió que se li encarregava. Un equip de persones, menades per Vigo, van fer possible que, més o menys quinquenalment, aquella publicació veiés la llum.

La confecció de l'òrgan d'expressió del partit exigia, a parer de Vigo, que el secretari general d'ERC, Josep Tarradellas, li prestés un suport incondicional. Així, el desembre, Vigo li recriminà: "encara és l'hora que hàgim de rebre cap article vostre. [...]. Cal que per les planes de *La Humanitat* hi desfili tota la gent que té una significació dintre el Partit, però, cal, sobretot –al menys a mi em sembla així– que hi figuri la signatura del seu Secretari General". Aquestes ratlles foren escrites per Vigo, des del núm. 5, rue Raoux, de Montpeller, en la primera de les cartes que em consta que es creuaren, datada el 31 de desembre de 1944.⁽²⁵⁾ Malgrat l'inici accidentat de la relació epistolar, entre Vigo i Tarradellas hi hagué una comunicació més fluïda a mesura que passà el temps, derivada de l'interès mutu en els avatars de la publicació i motivada, lògicament, per la distància geogràfica entre Montpeller i París, els seus respectius llocs de residència fins ben entrat el 1945. Tanmateix, aquesta relació epistolar no passà mai l'àmbit polític o de partit.⁽²⁶⁾

(23) Hi hagué, també, una versió mexicana de *La Humanitat*, la qual va veure la llum el 1942. Posteriorment a l'edició de Montpeller, aparegueren les de Perpinyà, Tolosa i París, al llarg de la segona meitat dels anys 40. D'altra banda, des de 1946, se'n va fer una edició clandestina a Barcelona. La tercera època del periòdic, ja s'inicià el 1976, a Barcelona, en ple període de la transició a la democràcia. Sobre l'edició clandestina, vegeu: CLARA, Josep. *La primera oposició al franquisme. Els grups clandestins a la demarcació de Girona (1939-1950)*. Quaderns del Cercle, 18. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2002, p. 98.

(24) SAURET, Joan. *L'exili polític català*, p. 138. Segons aquest autor, ell mateix, Vigo i Joan Sans n'haurien estat els redactors, en aquells primers moments.

(25) En aquells primers moments de desconexença personal mútua, Tarradellas envià una carta a un equivocat Andreu Vigo, que no era altre que l'Emili.

(26) Vigo, en canvi, intercanvià una correspondència ben diferent amb Carles Pi i Sunyer. Per bé que el nombre de cartes fou quantitativament inferior, en totes sura una admiració intel·lectual del primer envers l'excalcalde de Barcelona –vegeu els fons dipositats a l'Arxiu de la Fundació Carles Pi i Sunyer (Barcelona)–. Molt diferent fou la relació que va tenir un altre bisbalenc, Joan Ginesta, amb Tarradellas, la qual fou d'estreta col·laboració i va atènyer, també, el pla personal –vegeu l'AMTM .

Durant tot l'any 1945, des de *La Humanitat*, s'esperaren altres col·laboracions estelars —exceptuant la de Tarradellas—, les quals no acabaven d'arribar. Es va fer pregar, especialment, una de Rovira i Virgili, a qui Heribert Barrera hagué d'anar a visitar personalment per insistir en la petició. L'escriptor tarragoní, però, s'excusà a Vigo: “ja vaig dir a l'amic Heribert Barrera, dies passats, que una pila de feines que tinc entre mans em priven, per una temporada, de col·laborar a *La Humanitat*”.⁽²⁷⁾ En relació amb aquest afer, Tarradellas comentava: “no crec que sigui la feina el motiu que el privi d'escriure l'article. Es veu que no pararem mai de resoldre petits problemes”, i per tal de pal·liar un xic la manca d'articulistes de renom, prometia aconseguir una futura col·laboració de Carles Pi i Sunyer, a qui diferents sectors d'ERC tenien, com Vigo, una gran estima.

També des dels inicis de *La Humanitat*, Vigo es lamentà dels problemes tècnics que tenia el periòdic, els quals persistiren al llarg de la seva existència: “cal fer el diari a Bèziers i això fa que hom no pugui controlar-ne la compaginació com caldria”, deia el desembre de 1944. Gairebé un any després, Tarradellas exposava: “com jo mateix, deus estar indignat per tot el que passa amb el nostre diari”. Els retards en rebre'l havien provocat les queixes d'alguns subscriptors. Segons Tarradellas, el canvi d'impremta es feia del tot necessari i, alhora, calia reajustar la plantilla de col·laboradors, intentant convèncer l'Heribert Barrera que deixés l'administració i aconseguint que en Manuel Companys anés a viure prop d'on es tiraria, a partir de llavors, el rotatiu. El resultat de tot plegat fou que Gual, des de novembre de 1945, començà a tenir cura de la seva compaginació, en substitució de Lladó. Dos anys després, sorgiren nous problemes de tiratge. Tanmateix, el mal endèmic de la publicació d'ERC a França no impedí que es poguessin imprimir, generalment, 2.000 exemplars de cada número, 600 dels quals eren per a subscriptors, segons deia Vigo l'agost de 1945.⁽²⁸⁾

Exceptuant els mencionats Barrera i Companys, dins l'equip de treball de *La Humanitat* hi hagué, més endavant, Santiago Vila, amb qui Vigo mantenia una molt bona relació en el pla personal, tal com s'ha dit anteriorment. Aquest era el tresorer i l'encarregat de recollir, des de Perpinyà, les noves i els articles que havien d'aparèixer a cada número. Per la seva banda, Vigo escrivia les editorials i les crítiques de llibres, a

(27) Carta de Rovira a Vigo, de 10 d'agost de 1945. L'escriptor tarragoní s'acomiajava com a “amic i company”. ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d'exili*, p. 349.

(28) El 1946, l'edició catalana clandestina havia arribat a fer un tiratge de 8.000 exemplars. Vegeu CLARA, Josep. *La primera oposició...*, p. 98.

més de dirigir tot el procés. Sobre la seva tasca al capdavant del rotatiu, Tarradellas en tenia una molt bona impressió, tant des del punt de vista intel·lectual —algun editorial l'enorgullí especialment— com des del tècnic i de compaginació.

COMENTARISTA POLÍTIC (1944-1950)

Vigo i Tarradellas parlaren extensament sobre les vicissituds de *La Humanitat*, objecte que els havia d'unir forçosament, en tant que director de la publicació i secretari del partit, respectivament. Malgrat això, a mesura que la confiança mútua es féu més gran, el gran teló de fons de la política de l'exili adquirí més presència en les cartes que van trametre's. D'aquesta manera, aquestes es converteixen, avui, en una caixa de ressonància perenne dels esdeveniments polítics que marcaren aquells anys d'exili, exposats sempre segons el criteri del remitent, el qual, com és obvi, es trobava mediatitzat per la seva contemporaneïtat als fets.

En aquest sentit, Tarradellas i Vigo van intercanviar parers sobre el partit en què militaven ambdós, el qual es trobava en plena fase de recomposició després del període d'ocupació alemanya de França. El 8 d'octubre de 1944, per exemple, tingué lloc a Montpeller el primer ple d'ERC celebrat amb llibertat després de la guerra. En ell, hom instava a la unitat de forces polítiques catalanes.⁽²⁹⁾

Precisament aquest aspecte de la política de l'exili copà algunes ratlles en la correspondència que analitzem. Tarradellas parlà a Vigo de "la gran feinada que he tingut per tal de possibilitar la creació d'aquest gran moviment català que hem anomenat Solidaritat Catalana", la constitució de la qual es féu pública el 6 de gener de 1945. Sobre aquest assumpte, Tarradellas informà Vigo, mesos després —el setembre de 1945—, que es preveïen les incorporacions de forces polítiques que no hi estaven encara representades, com la Unió de Rabassaires, amb en Romà Plana al capdavant, i el PSUC, partit que havia d'enviar encara el seu delegat. D'aquesta manera, Tarradellas considerava que la Solidaritat quedaria "completa". S'havien fet, doncs, a criteri de Tarradellas, grans progressos respecte d'un any abans, en què "hi havia l'Aliança Nacional de Catalunya, l'Aliança Catalana, els múltiples dissidents i el Consell Nacional de Londres", és a dir, una fragmentació absoluta del panorama polític català.

Vigo i Tarradellas també discutiren la presència de les figures més adequades per als mítings del partit. L'agost de 1945, en les vigílies de la preparació d'un d'aquests actes, Vigo comunicà a Tarradellas la necessitat d'incorporar una dona entre els oradors: "Montserrat Martínez o una altra", deia. Es confirmava, d'altra banda, la presència d'Humbert Tor-

Caricatura de Carles Pi i Sunyer, apareguda a *La Humanitat*, 2ª època, núm. 59, el 29-11-1946 (Arxiu Carles Pi i Sunyer. Autor: J. Rahola).

res, Rovira i Virgili i el mateix Tarradellas. Molt probablement hi assistí també Carles Pi i Sunyer: “crec que si Pi ve ens apuntarem un gran èxit”, deia l’Emili.⁽²⁹⁾

En primer lloc, Pi era un personatge admirat, i tant Tarradellas com Vigo el tingueren sempre en gran estima, excepte en els moments en què la seva actuació al capdavant del Consell Nacional Català de Londres ofuscà el sector oficial d’ERC, encapçalat per Irlà.⁽³⁰⁾ Pi era, doncs, el referent ideològic a seguir un cop hagué abandonat les seves propostes rupturistes sobre la relació de Catalunya amb Espanya, la qual cosa va fer durant el Congrés d’ERC de juny de

1945.⁽³¹⁾ Així doncs, Pi tornava a ser un dels líders del partit amb el vistiplau de l’executiva. En darrer terme, la seva presència als mitings esviaïa qualsevol ombra de dubte que pogués planar sobre el seu retorn al si d’ERC, després d’haver acatat les tesis legalistes.

(29) Segons Capdevila, Vigo formà part del Consell Directiu d’ERC a França, des del Congrés de Tolosa, de juny de 1945, junt a Melcior Bassas, Manuel Companys, Miquel Galceran, C. Duran Guàrdia, J. Garcia Castellet, Joan Tauler, Joaquim Prats i Santiago Vila. Vegeu: ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d’exili*, p. 191, 291.

(30) Carles Pi i Sunyer havia fundat el Consell Nacional Català juntament amb Pere Bosch i Gimpera. Aquest organisme es creà a Londres, l’any 1940, amb l’objectiu de garantir la llibertat d’acció política entre els catalans exiliats, ja que França havia estat ocupada i dividida en dos. El seu ideari es basava en la voluntat d’assolir les màximes quotes de llibertat per a Catalunya.

(31) *La Humanitat* sempre es posicionà en contra de la postura separatista, fidel als postulats plasmats en els Deu Punts de Montpeller –de juny de 1943–, signats per Irlà, Rovira i Virgili, Joan Sauret i Humbert Torres. Els Deu Punts apostaven per una futura restauració de la República a Espanya i de l’Estatut a Catalunya, evitant, d’entrada, qualsevol vel·lèit secessionista.

L'admiració que Vigo sentia per Pi era equiparable a la que li des-
peratava Rovira i Virgili, el "capdavanter principalíssim" de tota una ge-
neració i "antecedent preciosíssim per al dia de demà", segons paraules
de Vigo el primer aniversari de la mort de l'escriptor i historiador tarra-
goní.⁽³²⁾ També Tarradellas tenia una relació fluida amb Pi, aquests anys,
molt més que amb Irla. El secretari general sempre preferí utilitzar Joan
Ginesta com a contacte amb Irla, i no pas Vigo, que també hauria pogut
ésser un correu molt vàlid, atès que sovint es trobava amb el president a
Cogolin.⁽³³⁾ Vigo feia, però, d'enllaç entre Tarradellas i un altre destacat
d'ERC, Joan Sauret.⁽³⁴⁾

D'altra banda, dins l'esforç que el partit feia per reflotar, després del
naufregi de la Segona Guerra Mundial, hom estrenava nova oficina. Així
se li feia saber a Vigo, des de Perpinyà, l'agost de 1945: "Dilluns gairebé
estarà enllestida l'oficina d'ERC a França. El lloc és cèntric i reuneix for-
ces condicions. Quan vinguis et farem eixugar els peus per entrar".⁽³⁵⁾

Enmig de tot aquest moviment polític, el Govern català estava a
punt d'eclosionar. Hom partia d'una situació en què els solitaris presi-
dents de la Generalitat i del Parlament, Josep Irla i Antoni Rovira i Vir-
gili, respectivament, havien aguantat estoicament els embats del tempo-
ral de la guerra europea.⁽³⁶⁾ El gener de 1945, Irla s'havia envoltat d'un
Consell Assessor de la Presidència,⁽³⁷⁾ al qual Vigo havia ofert la seva

(32) JIMÉNEZ, Àngel. *En memòria de Felip Calvet i Costa (Sant Feliu de Guíxols, 1920 - Barcelona, 1999). Testimoni guixolenc de l'exili català de 1939*. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament i Diputació de Girona, 2003, p. 74. Vigo ja havia pronunciat unes paraules el dia de l'enterrament, el 7 de desembre de 1949, amb Arthur Conte, Humbert Torres i Josep Irla. ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d'exili*, p. 702.

(33) Ja hem apuntat abans quin paper jugava cadascú en aquestes complexes xarxes personals del món de l'exili republicà, especialment pel que fa a la proximitat Ginesta-Tarradellas (vegeu la nota 26).

(34) Tot això, sens dubte, desembocà en la fredor amb què es va fer el traspàs de la Presidència de la Generalitat a Tarradellas, de mans d'Irla, el 1954.

(35) Carta inclosa dins la correspondència Tarradellas-Vigo, per bé que de remitent desconegut. Penso que, probablement, es tractava de Santiago Vila, pel to amical de la carta i per indicar, aquesta, la referència geogràfica de la capital del Rosselló.

(36) Després de l'afusellament de Lluís Companys, el 15 d'octubre de 1940, Josep Irla, llavors president del Parlament, es va haver de fer càrrec del govern –segons s'indicava a l'article 44 de l'estatut interior–, mentre que el vicepresident primer, Antoni Rovira i Virgili, esdevingué president del Parlament.

(37) El Consell era presidit per Antoni Rovira i Virgili i participat pels ponents Pompeu Fabra, Lluís Nicolau d'Olwer, Humbert Torres, Claudi Ametlla, Ramon Nogués, Felip de Solà, Ferran Cuito, Martí Barrera, Joan Sauret i Francesc de Paula Jené.

col·laboració.⁽³⁸⁾ Rovira i Virgili, el 9 de febrer, observava al respecte: “el Consell ja ha sortit del forn i rosseja a les pàgines de *La Humanitat* d'avui. L'amic Vigo hi ha donat una certa pompa”⁽³⁹⁾.

Des de 1945, Irla treballà, a París, per a la constitució d'un nou govern català. Al seu costat, Vigo tornava a fer-li de secretari particular, com ja havia succeït el 1937.⁽⁴⁰⁾ L'agost de 1945, l'amic perpinyanenc d'Emili Vigo explicava: “el senyor Irla ja fa dies que és a París, i s'espera a Carles Pi i Sunyer a fi de mes. [Tarradellas] em diu que la constitució del Govern Català és imminent”.⁽⁴¹⁾ S'estenien els rumors d'una dissolució del Consell Assessor i de la creació del govern, la qual cosa succeí el 14 de setembre. La seva constitució fou molt discutida. En el si de la Solidaritat Catalana, per exemple, Tarradellas va viure-hi seriosos moviments d'oposició a Irla i de suport al descartat Pi i Sunyer:

“A Solidaritat Catalana [el Front Nacional de Catalunya, el Front de la Llibertat i l'Estat Català] presentaren una proposició contra el president Irla, que va produir llargues discussions. Hi hagué moments en què tot semblava que anava en orris [...]. En una visita que vaig rebre dels senyors Cornudella, Rahola i Andreu, em varen manifestar que consideraven a l'Esquerra i a mi, personalment, responsables del fracàs del seu líder, que naturalment era el senyor Pi i Sunyer. La conversa amb ells fou molt agra, anunciant-me finalment que ells reprenien la llibertat d'acció per a dir tot allò que creguessin convenient sobre les nostres actuacions, tot i no voler trencar la unitat per la qual, segons ells, havien fet tants sacrificis”.

Un cop el Govern va estar constituït formalment, Vigo observà algunes reaccions favorables:

“El Govern ha caigut bé, excepte la presència de Comorera. És molt difícil fer comprendre a la gent la necessitat de certes coses. Momentàniament, el Front Nacional no reacciona. Els Pontífexs de l'organització

(38) SAURET, Joan. *L'exili polític català*, p. 90. Segons Capdevila, Vigo fou vocal a la subponència de Premsa i Informació del Consell Assessor, presidida per Claudi Ametlla –ponent de Governació–, amb Josep M. Lladó Figueras, Pou i Just Cabot. Vegeu: ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d'exili*, p. 191, 296.

(39) ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d'exili*, p. 188.

(40) SAURET, Joan. *L'exili polític català*, p. 103. Segons la versió de Capdevila, Vigo secundà, juntament amb Joan Tauler, la tasca de Rafael Closas, l'encarregat de portar la comptabilitat de la institució i sotssecretari de la Presidència. Prèviament, les mateixes tres persones haurien gestionat, des de Laietana Office –l'oficina que la Generalitat establí a París, abans de l'ocupació alemanya de juny de 1940–, la comptabilitat dels fons de la Fundació Ramon Llull, que prestava ajuts als refugiats i subvencionava la cultura catalana. Vegeu: ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes d'exili*, p. 145, 146.

(41) De nou, penso que el personatge sense nom pot ésser perfectament Santiago Vila.

Fig. 6. Amb el germà, Joan Vigo, a Estavar, l'agost de 1946. Darrere seu, a la paret, els retrats de Macià i Companys (Arxiu personal de Victòria Vigo).

no han parlat. [...]. En conjunt, però, llevat de la presència de Comorera, impressió bona”.

Tarradellas i Vigo també van afanyar-se a comentar la formació del Govern espanyol a l'exili, encapçalat per José Giral, constituït pocs dies abans que el català. Tarradellas havia estat proposat com a membre, però refusà d'entrar-hi. “Malgrat això –deia–, l'Esquerra hi col·laborarà i, fins i tot, hi nomenarà un representant”.⁽⁴²⁾ Un dels candidats proposats per ERC havia estat Pi i Sunyer, la resposta del qual s'esperava amb impaciència: “el silenci d'en Pi em posa d'un mal humor com no en tens ni idea. El president també està molt nerviós. Sense adonar-se'n, ja fa gairebé un mes que s'està esperant”, deia Tarradellas. A la vegada, el secretari d'ERC tenia notícies que el Govern espanyol marxava en bloc a Mèxic, al qual pressagià “moltes dificultats si vol reeixir”.

Les dificultats, però, les va tenir, tant o més, el Govern català, que ben aviat es va veure embolicat en les actituds divergents i enfrontades de l'exili. Vigo constatava, el novembre de 1945, l'existència d'escomeses “cada vegada més nombroses i més injustificades des del Front [Na-

(42) Finalment, el govern de Giral incorporà dos catalans.

cional de Catalunya] i del Moviment Socialista. [I] a Londres sembla que tots beuen a galet, o bé que volen beure-hi". En aquest sentit, Vigo es queixà, per exemple, de la requisitòria contra Comerera apareguda a *Lluita* –l'òrgan d'expressió del PSUC a França–.

Tanmateix, també des d'alguns sectors d'ERC es promogueren les friccions amb els comunistes. Les mateixes Joventuts d'Esquerra Republicana i d'Estat Català (JEREC) trencaren relacions amb les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) l'agost de 1946. En Sans, de les JEREC, havia mostrat, amb anterioritat, alguns brots d'indisciplina dins el seu partit, la qual cosa preocupà Tarradellas. Malgrat tot, aquests s'havien solucionat per la via de la demostració de la fidelitat a ERC, tal com s'apunta en la correspondència objecte d'aquest estudi.

Les disputes polítiques a l'exili van advertir Vigo que, mentre aquestes continuaven obertes, l'emigració política perdia l'oportunitat d'incidir en el panorama a l'interior de l'Estat espanyol. L'agost de 1946, Vigo va rebre la visita del seu germà Joan, de la Bisbal, i això el sensibilitzà especialment cap a la pèrdua de posicions de l'exili en l'agenda política de l'interior:

"He parlat molt amb el meu germà de les coses d'allà baix [...] Començo a veure un xic clar les coses. En realitat hi ha molta feina a fer. La síntesi de tot plegat és que nosaltres continuem comptant amb l'opinió del país. [...] Però, al mateix temps, l'organització del Partit no pot ésser més deficient i embrionària [...] La gent s'ha mantingut gairebé tota fidel i, al primer toc de corneta, si és ben donat i es parla el llenguatge de renovació, dintre la línia liberal, democràtica i catalanista, altra vegada vindrà amb nosaltres. Però a Barcelona les coses no són tant clares i, si no es treballa de valent, altres podrien endur-s'ho. La gent també es queixa que el Govern no hi faci arribar la seva veu i que hi hagi com una mena de món apart entre l'interior i l'exterior. Quan al Front [Nacional], res. Cada dia va perdent més llençols."

Com a director de *La Humanitat*, Vigo aprofità la seva renovada atenció cap als temes de l'interior per publicar "un reportatge d'en Banús que estigué allà baix i explica el que ha vist".

Els mesos següents, els governs català i espanyol, continuaren immiscuïts en picabaralles internes. El mateix 1946, Tarradellas observava que "la situació política del Govern Giral és més que estranya. [...] Les coses no rutllen". Dos anys després, Vigo era ostensiblement més crític en les seves declaracions, dins les quals hi havia tota una declaració programàtica per a la política de l'exili:

"Ja seria hora que acabés aquesta gresca del Govern de la República. [...] Constituir governs de tipus polític és condemnar al fracàs als qui els

constitueixen. En definitiva, el que interessaria fóra sortir d'aquest *impasse* fos com fos i guanyar allà baix les posicions perdudes. Cada vegada l'exili apareix com una cosa més estèril i desvinculada de les realitats profundes de la nostra terra".

El gener de 1948 finia el govern català d'Irla per les dificultats de trobar el consens necessari entre tots els agents implicats. Segons Saurer, Tarradellas "havia decidit exigir la dissolució del govern". Algunes persones foren cridades a París pel secretari general d'ERC i Emili Vigo "fou pregat de dimitir la secretaria que ocupava i Víctor Torres fou nomenat secretari general de la Presidència".⁽⁴³⁾ Uns mesos més tard, el juliol de 1948, la situació a l'interior de Catalunya tornava a preocupar Vigo, i així ho feia saber a Víctor Torres, el seu substitut al costat del President Irla:

"Parlant amb la gent jove es constata com [n']estan [de] desplaçats els *sidralistes* que es pensen que ací no ha passat res i que a base d'un cinisme dubtós, d'una demagògia execrable i de quatre tòpics tot s'arranjàrà i tornarem al 1931. Cada vegada estic més convençut que si no es fa un esforç seriós i sincer, d'adaptació, tindem molts disgustos. El pitjor fóra que parléssim un llenguatge que ningú [no] entengués".⁽⁴⁴⁾

Els moviments destructius de socialistes contra comunistes a l'exili enervaven Vigo, que proposava a Tarradellas, el novembre de 1949, el següent: "si en Serra, l'il·lustre *mestre en gai socialisme*, us empipa, foteu-lo enlaire".⁽⁴⁵⁾ De nou, el maig de l'any següent, Vigo carregava contra Serra i Moret i elaborava una teoria que permetia explicar per què l'ombra del socialista era tan allargada:

"[A aquests individus] ningú no té la valentia de parar-los el peus, car un dels axiomes de la nostra política és esperar sempre que el rei -o qui sigui- es cudi de les feines desagradables i tregui les castanyes del foc. Per això hem anat tan bé..."

Alhora, Vigo insistia en la situació de l'interior, de nou davant Tarradellas, que, en tot moment, sembla que no li va donar gaire importància:

(43) SAURET, Joan. *L'exili polític català*, p. 110. Aquest autor atribueix el fracàs del Govern d'Irla a "l'avversió de Josep Tarradellas a tot organisme oficial".

(44) AMTM, Fons Víctor Torres Perenyà, cartes d'Emili Vigo (exp. 33). Sembla que un informe d'Heribert Barrera coincidia plenament amb el que Vigo exposava per escrit a Torres.

(45) El socialista Manuel Serra i Moret entrà al govern català el juliol de 1946, ocupant el lloc de Xirau, quan es procedí a fer-ne la primera remodelació. L'enfrontament mantingut entre Serra i Comorera, el representant del PSUC, fou constant. El gener de 1948, les topades entre ambdós havien provocat una crisi de govern que acabà provocant la seva dissolució.

Fig. 7. Homenatge a Pompeu Fabra, en el seu vuitantè aniversari, l'any 1948. Entrega de la medalla d'or, a la sala de l'Alcaldia de Prada. De dreta a esquerra, d'esquena: Pau Casals, M. Morer, M. Clerc; asseguts, d'esquerra a dreta: Josep Irla, Pompeu Fabra, Carles Grandó, Josep Tarradellas, Josep Carner; drets: Víctor Torres, Santiago Vila, García Castellet, Emili Vigo, Felip Calvet, Joan Alavedra, Josep Fontbernat, etc. (CALVET, Felip; ROIG ROSICH, Josep M. *Op. cit.*, pàg. 192b).

“En tant que catalans, cal esguardar els fets [ocorreguts a Espanya] sota el seu veritable angle i adonar-nos de llur gravetat i constatar que, de seguir així, ben aviat no restarà res, si no és un record, més o menys estantís, de l'esforç de més de mig segle de catalanisme. Tot això em sembla d'una evidència tan gran que ni val la pena de demostrar-la. Altrament els fets se n'encarreguen. [...]. Per què no es cerca la manera de reaccionar?”.

Vigo proposava deslligar els esforços de la “cavalcada grotesca del republicanisme espanyol” i “partir de zero”, establint una proposta “entre catalans i per a catalans”. Aquest projecte havia de superar els esforços d’“activitats catalanes disperses ací i allà”, un exemple ben notori de les quals eren els Jocs Florals, “una festa patriòtica que a l'exili té la seva justificació, però a la qual no cal pas donar una importància excessiva”.⁽⁴⁶⁾ Els Jocs, a més, disposaven d'unes “aportacions per a premis i

(46) Des de 1941, els Jocs Florals s'havien celebrat a diferents ciutats: Buenos Aires, Mèxic, Santiago de Xile, l'Havana, Bogotà, Montpeller, Londres, París i, darrerament, Montevideo.

per a l'organització [gens] negligibles" que no produïen resultats positius de cara a l'interior, pensava Vigo: "aviat les activitats catalanes es limitaran a ciclostilar unes fulles, forçosament reduïdes, destinades a un nombre cada vegada menor de lectors. Fins que un dia, ni aquestes fulles sortiran".

Poc després d'aquestes declaracions, Vigo començà la retirada de la direcció de *La Humanitat* i, fins i tot, s'abstingué de fer més comentaris de l'actualitat política. Des de Pià escrigué a Tarradellas dient-li que es trobava totalment al marge de la situació política. Amb tot, li demanava que el tingués al corrent dels successos. Ben aviat seria el mateix Vigo qui hauria de viure en primera persona la situació a l'interior de Catalunya, atès que, com s'ha dit, l'any 1950 marca la fi de la seva etapa d'exili. Novament, la salut li indicava el camí a seguir, que passava forçosament per tornar amb els seus, a la Bisbal, per tal de poder gaudir d'un repòs que, a França, amb *La Humanitat*, la tesi doctoral i l'activitat política, s'havia fet pràcticament impossible. Vigo marxà també, en part, per a guardar, juntament amb els seus germans i germanes, el dol per la mort de la mare, esdevinguda recentment a la Bisbal, i, alhora, per no abusar de l'ajuda que, els membres de la seva família li prestaven, fins i tot "per damunt de llurs forces". El maig de 1950, doncs, ja havia parlat amb Josep Irla de la possibilitat de tornar a Catalunya i, ara, li ho comunicava a Tarradellas:

"És molt probable que no passi gaires setmanes sense emprendre el camí del retorn. M'ha costat molt prendre aquesta decisió i l'acompliré amb gran recança, persuadit de tot el que m'espera allà baix. [...]. Us agrairé que, per ara, no en feu esment."

Vigo preparava definitivament, al mes de juny, el que en deia "la meua propera marxa per l'*Imperio*", que l'havia de portar a la casa de la família al carrer de les Voltes, al número disset, després de més d'onze anys d'absència:

"He aguantat tant com he pogut però ve un moment que no es pot més i cal prendre les decisions, per desagradables que resultin. Comprendrà, en quin estat d'esperit me'n vaig allà baix. En fi... compto tenir la documentació arranjada vers la fi de juny o començaments de juliol".⁽⁴⁷⁾

El 30 de juny de 1950 deia: "dimecres vinent, si no hi ha res de nou, penso travessar la frontera –ben a contracor–". En efecte, Vigo passà per la Jonquera fent ús d'un passaport expedit pel consolat d'Espanya a Perpinyà.⁽⁴⁸⁾ Aquell mateix any tornaven a Espanya, també, els ambaixa-

(47) AMTM, Fons Víctor Torres Perenya, cartes d'Emili Vigo (exp. 33).

(48) Sembla que disposava, des de 1946, d'una autorització per retornar a la Bisbal, expedida per la Direcció General de Seguretat de l'Estat. Vegeu: CLARA, Josep. "Sobre el retorn d'alguns exiliats", dins *Temps de postguerra. Estudis sobre les comarques gironines (1939-1955)*. Quaderns del Cercle, 16. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2.000, p. 161-162.

dors que alguns països havien retirat després de la Segona Guerra Mundial. I, l'any següent, es signaven els tractats entre els EUA i Espanya. Les noves relacions Espanya-Occident eren una conseqüència de l'inici de la Guerra Freda, que situava al bàndol capitalista tots aquells estats que no donaven suport a la URSS. Paral·lelament a la consolidació del règim franquista, es produïa l'agreujament de la malaltia d'Emili Vigo i el seu retorn. Aquest, doncs, va ser testimoni directe de les dues primeres etapes de l'exili: la de la Guerra Mundial (1939-1944) i la de la postguerra (1944-1951). A partir de llavors, però, s'iniciava per a l'emigració política una singladura ben diferent.

EL RETORN: L'ESTULTÍCIA I L'ATONIA

La primera de les missives conservades que Vigo envià des de la Bisbal es dirigia als "estimats amics", no estava signada i la seva localització era, ambigüament, Catalunya.⁽⁴⁹⁾ Vigo havia pres totes les precaucions davant els serveis espanyols d'investigació i censura. Tanmateix, el contingut de la lletra era especialment punyent, sobretot en descriure la realitat catalana. A ulls d'un exiliat que havia estat més d'una dècada fora, la cirurgia aplicada per la dictadura havia obrat uns resultats esfereïdors:

"De vosaltres vaig rebre, entre el 15 i el 20 de juliol, un paquet de *Figures i Nouvelles Littéraires* que em feren d'allò més feliç, donada l'absoluta indigència que ací hi ha d'aquesta mena de publicacions. [...] Això és un món apart que res té a veure ni res s'assembla al que nosaltres coneixem. Sembla mentida que en pocs anys pugui operar-se una tan fonda transformació en la vida d'un poble. Però, contra l'evidència, resulta absurd el desmentiment. [...]. Aquesta realitat, per dolorosa que sigui —i creieu que ho és— no pot negligir-se. [Hom observa] la baixa terrible de tots els valors individuals i col·lectius, una crisi de moral i, fins i tot, de consciència, en aquells que es plantegen encara algun problema; la pèrdua gairebé total de les noves generacions (d'una estultícia, d'una ignorància i d'una migradesa veritablement atronadores). És aquesta [la] realitat que presideix la vida del nostre poble i que afecta a tots els estaments. Afegiu-hi, encara, tot el pòsit de recel, de misèria, d'imptència i aquesta ignorància de la major part de les coses que han passat i s'esdevenen al món aquests darrers anys, i podem imaginar quin deu ésser el lamentable ambient que es respira. I no parlo de com la memòria de la gent és curta."

(49) Com que es troba dipositada dins el fons de Josep Tarradellas (AMTM), hem de pensar que el destinatari era aquest.

Fig. 8. Vista del sector del castell de la Bisbal. Postal enviada per Emili Vigo a Carles Pi i Sunyer (Arxiu Carles Pi i Sunyer. Foto Puignau, editor: Conde).

Davant de tot això, es refermava en les paraules que ja havia escrit a Tarradellas, des de l'exili estant. Calia –tornava a repetir– desestimar “el llenguatge emprat vint anys enrera” i destacava que “en aquest cas, el renovar-se o morir fóra d’aplicació més oportuna”. Al costat d’un latent “sentiment de catalanitat [que] no ha pogut ser anul·lat” s’hi veia “una reculada –en pocs anys– tan seriosa que fa una certa angoixa de pensar en el possible agreujament de la malaltia”. Amb aquestes paraules, Vigo semblava parlar més d’ell mateix que de Catalunya. Alhora, declarava enyorar “molt el país que he deixat, envejant sincerament els que teniu la sort de viure-hi”. Finalitzava la seva carta a Tarradellas amb aquest pas-satge magnífic:

“Pot dir-se, i creieu que no faig pas una frase (per altra banda ja sa-beu que a mi les frases sempre –o gairebé sempre– m’han fet viure), que un no s’adona ben bé del que és la civilització i la llibertat fins que les ha perdut”.

Vigo resumí els seus quefers habituals –i les seves preocupacions més materials– en una lletra que envià a una altra am estat de l’exili, Felip Cal-vet, el 1950:

“Surto poc, vaig un parell de vegades al mes a Barcelona, continuo reposant –fins quan?–, llegeixo força, única manera d’evadir-me de tantes coses desagradables. [...] M’hauràs d’enviar aquell talonari del compte

corrent del meu pare, com potser serà possible de fer-ne la reclamació de manera que costi pocs diners”.⁽⁵⁰⁾

El novembre d'aquell mateix any, quan ja havia rebut el paquet de *Figures i Nouvelles Littéraires* corresponent a octubre i novembre, escrivia, de nou, a Tarradellas, malgrat no tenir ni “grans –ni petites– novetats” per a explicar:⁽⁵¹⁾

“En aquest país no passa mai res digne d'esment. Es viu al dia [...] d'una manera trista, sense pena, ni glòria, ni il·lusions, ni esperances. Si amb algun mot pogués definir-se el conjunt d'aquesta gran buidor, potser seria amb el d'atonía. I la llàstima és que àdhuc els que no hi voldrien caure, acaben igualment per ésser víctimes de l'ambient. Hom no té més remei que recloure's en ell mateix i viure –tant com és possible– una vida interior que les circumstàncies no fan gaire propícia. O, si no, deixar-se endur per la ment i no pensar, poc ni molt, en el que això porta. [...] Benaurats vosaltres que podeu viure en un altre clima i en un ambient tan diferent!”

Aquest enyor envers França el repetí en altres ocasions. El desembre de 1951 li deia a Tarradellas: “cal que us digui com enyoro París?”. De París, precisament, no en rebia noves des de feia temps. En canvi, des de Perpinyà l'havien escrit Santiago Vila, Josep M. Corredor o Felip Calvet. Alhora, a Catalunya havia contactat amb Tasis i Xammar. En definitiva, “hi havia bastants amics que l'anaven a veure”, recorda la Victòria: “hi anava quasi cada setmana el canonge Cardó; també en Ferran Soldevila, que ja era aquí”.

Vigo i Soldevila es van conèixer personalment o, si més no, en profunditat, després d'haver tornat, ambdós, de França –Soldevila ho havia fet ja el 1943–. L'Emili coincidí amb el reconegut historiador quan decidí de reiniciar la seva recerca i contactà amb la Societat Catalana d'Estudis Històrics de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) –constituïda el 1946–, organisme al qual estava adherit Soldevila, des de 1947.⁽⁵²⁾ En aquest àmbit, Vigo establí una estreta relació amb l'historiador barceloní. Aquest recordava el primer dia que es van citar:

(50) Carta citada a: JIMÉNEZ, Àngel. *En memòria de Felip Calvet...*, p. 74.

(51) No s'havia produït encara, per exemple, la primera de les protestes importants dels sectors populars contra el govern espanyol: la Vaga de Tramvies, de caràcter general, que tingué lloc a Barcelona el 1951.

(52) SIMON I TARRÉS, Antoni. *Diccionari d'historiografia catalana*, p. 1101, 1106, 1187. Recordem que Vigo havia fet una crítica un xic severa de la *Història de Catalunya* de Soldevila i Bosch per a *La Humanitat*, en la qual ambdós quedaren “ben retratats”, segons havia dit ell mateix.

“[Vigo] havia estat un cert temps al sanatori de Puig d’Olena i semblava sentir-se en vies de recobriment. La seva il·lusió era de poder tornar a França a completar les seves recerques i enllestir i presentar la seva tesi. Havia dut de França moltes notes i ja tenia, fins i tot, redactat un capítol sencer de la tesi sota el títol de *La República catalana i el Gran Comitè de Salut Pública*. Parlava il·lusionat dels seus projectes. Però la seva veu, d’un to profund i enèrgic, mostrava de tant en tant senyals de fatiga, i en la seva mirada hi havia com un tel malaltís”.⁽⁵³⁾

Tal com explica Soldevila, Vigo havia hagut de ser ingressat de nou a causa de la tuberculosi persistent, l’estiu de 1951, tan sols un any després d’haver passat la frontera. El sanatori de Puig d’Olena era una casa de salut situada a Sant Quirze Safaja –al Vallès Oriental, tocant al Bages–, regentada per un metge, la seva muller i les filles del matrimoni, persones a les quals Vigo coneixia de l’exili. Després d’un període de remissió de la malaltia, que Vigo passà a la Bisbal, aquest va haver de tornar al sanatori: la capital del Baix Empordà havia estat un mal lloc per a viure-hi, a causa del seu enclotament i, doncs, per la humitat persistent. Trobant-se, de nou, a Puig d’Olena, s’enamorà d’una pacient i, altra vegada, envià cartes a les amistats de l’exili. “Al sanatori hom perd un xic la noció del temps i de l’espai”, li deia, l’abril de 1952, a Víctor Torres.⁽⁵⁴⁾ Soldevila explica quina fou la seva relació amb el malalt a partir d’aquella recaiguda:

“Sentint-se, sens dubte en perill, volgué que almenys veiés la llum aquell capítol [de la tesi] que tenia redactat, i me l’encomanà. [...]. La Secció Històrico-Arqueològica de l’IEC, a la qual vaig presentar-lo, cregué escaient d’incloure-la en les seves *Memòries*. Aquesta nova, que vaig apressar-me a comunicar-li, fou el darrer goig de la seva vida”.⁽⁵⁵⁾

En efecte, Vigo va morir a Puig d’Olena el 27 de febrer de 1954, als trenta-sis anys, pocs dies després que l’IEC hagués acordat, en sessió plenària, de 13 de febrer, publicar la seva recerca. Aquesta eixí dos anys després, dins la col·lecció “Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica”, amb el número XVII, sota el títol *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública*. Mig any després de la mort de Vigo, Tarradellas accedí a la presidència de la Generalitat. El director de *La Humanitat* sempre l’havia conegut, doncs, com a secretari general del partit.

(53) SOLDEVILA, Ferran. “Pròleg”, p. 10.

(54) AMTM, Fons Víctor Torres Perenya, cartes d’Emili Vigo (exp. 33).

(55) SOLDEVILA, Ferran. “Pròleg”, p. 10.

CONCLUSIONS

La correspondència entre Vigo i Tarradellas posa de manifest la perspicàcia del primer en l'observació de realitats polítiques contemporànies i la seva lucidesa en saber-les interpretar. L'encert en l'anàlisi de l'entorn va fer que, sovint, Vigo fos l'únic, dins dels seus cercles de relació habituals, que es percatà de les dificultats que patia la política de l'exili, especialment a l'hora de crear un discurs vàlid per a les noves realitats generades a l'interior de l'Estat.

L'astúcia de Vigo en el terreny de la diagnosi política es va deure tant a la seva formació d'historiador –i a la pràctica com a investigador– com a allò que en podríem dir *pessimisme il·lustrat*, és a dir, a la conjunció entre l'anàlisi freda i desencantada d'allò que s'observa, juntament amb la manipulació de vastos i precisos coneixements per a poder-ho solucionar.⁽⁵⁶⁾ Justament, Vigo havia destacat pel seu sentit crític: “pleins de réflexion, de jugement, de sens historique”, havia dit l'emèrit historiador Fliche dels treballs de carrera d'Emili Vigo.

També en ciència historiogràfica, el de la Bisbal esdevingué un *avant-la-lettre*. Repensà els mètodes de la història i es deixà seduir per la tendència inicial dels *Annales d'Histoire Économique et Sociale*, i fou un dels primers historiadors catalans que acceptà l'escola francesa de Lucien Febvre i Marc Bloch. En aquest sentit, donà la màxima importància a les causes dels fets –“una de les lleis fonamentals de la historiografia”–, a les síntesis –per comptes dels llistats de noms–, i a fer comprensiu al lector el funcionament dels mecanismes del passat, atès que la funció explicativa en història era del tot essencial. Mai no va teoritzar expressament sobre aquestes qüestions, però les exposà en les seves crítiques de volums historiogràfics a les pàgines de *La Humanitat* i als articles que va fer per a la *Revista de Catalunya*, des de mitjan anys quaranta, paral·lelament al moment en què Pierre Vilar s'iniciava en l'herència dels Febvre i Bloch i quan la influència dels *Annales* havia de trigar encara mitja dècada a arribar a Catalunya. Això succeí de la mà de Jaume Vicens Vives, que assistí, el 1950, al IX Congrés Internacional de Ciències Històriques de París, que significà el principi de l'hegemonia internacional de l'escola francesa.

Vigo s'esforçà a aplicar el mateix esperit crític del mètode historiogràfic al moment històric que li va tocar de viure, intentant de comprendre el perquè de les realitats presents. El preocupà especialment la manca

(56) El concepte “pessimisme il·lustrat” el manllevo de Lluís Mascort. Vegeu: MASCORT FREIXAS, Lluís. “Josep Vicente, el pessimisme il·lustrat”, dins *Revista de Girona*, núm. 221, novembre-desembre de 2003.

de sintonia entre l'exili i l'interior, sobretot a partir d'haver rebut la visita del seu germà Joan, el 1946, que li féu una descripció detallada de la Catalunya franquista i que li va fer veure "un xic clar" quin era el panorama existent. A causa del fet que una part de la seva família havia quedat al sud dels Pirineus va rebre sovint noves de l'interior, la qual cosa el convertí en un retratista d'excepció de l'ambient enrarit que s'hi respirava. Des d'aquesta posició avantatjosa, intentà de suggerir esmenes a l'actuació política de l'exili envers l'interior.

En primer lloc, denuncià la deficient organització d'ERC —pal·liada per una pèrdua de suport del seu competidor, el Front Nacional—; la greu situació del partit a Barcelona, on aquest estava en desavantatge davant d'altres forces polítiques; la incapacitat de fer arribar als ciutadans la veu del Govern a l'exili, la creació d'"una mena de món apart entre l'interior i l'exterior" i el fet que aquest esdevé com una "cosa estèril i desvinculada de les realitats profundes de la terra". En aquest aspecte hi jugava un paper fonamental la manca de credibilitat aconseguida pels partits i les institucions de l'exili arran dels enfrontaments existents, els quals esdevien batalles que guanyava el franquisme sense proposar-s'ho. Advertia també dels perills de parlar un llenguatge que no s'entengués des de

Fig. 9. Reunió d'amics a Vernet-les-Bains, el 1948. D'esquerra a dreta: la sra. Capdevila, Pau Casals, Santiago Vila i Emili Vigo (Arxiu personal de Victòria Vigo).

l'interior i de practicar el cinisme, la demagògia i l'abús dels tòpics, monedes altament corrents de la política de l'exili. Per altra banda, el poc interès que Tarradellas prestà a les advertències de Vigo sobre l'estat de les coses a l'interior se'ns presenta com un dels primers símptomes del que havia d'ocórrer els anys seixanta i setanta, en què Tarradellas es convertí en una mena d'illa de pedra flotant a la deriva.⁽⁵⁷⁾

En la lectura de la realitat de l'exili, Vigo va comprendre una qüestió essencial: l'exili havia de proposar-se treballar per a incidir sobre la situació creada a l'interior, atès que, si per alguna raó existia l'emigració republicana, era per haver estat implantat un règim totalitari a Espanya i, per tant, si alguna preocupació havia de tenir per damunt de cap altra, era la de mantenir el suport entre la població i treballar per a augmentar-lo. Aquesta relació entre exili i interior, que Vigo creia fonamental, sovint patia l'efecte d'un cert cofoisme entre l'emigració republicana, basat en la creença que l'exili mantindria la seva significació malgrat la voluntat popular de l'interior —oblidant que la força dels partits republicans, des de la Segona República, s'havia originat a partir dels sufragis obtinguts en les convocatòries electorals—, o que els anys de dictadura no haurien modificat gens els comportaments i el pensament de la ciutadania. És a dir, que el retorn a 1931 es produiria d'una manera automàtica. Vigo s'obsessionà tant per la situació d'"allà baix" —tal com n'hi deia, ell—, que arribà a dubtar de la utilitat que podien tenir algunes activitats com els Jocs Florals.

Segons Vigo, calia contraposar el realisme a l'autocomplaença, ja que "la realitat, per dolorosa que sigui, no pot negligir-se". Així, proposava de basar el discurs de l'exili en el "llenguatge de renovació, dintre la línia liberal, democràtica i catalanista". Tot plegat es resumia en una màxima: "renovar-se o morir".

Dolgut per la ineficàcia dels governs a l'exili, progressivament es decantà per un apartidisme pragmàtic i, quan no, per la unitat de tots els partits possibles en les institucions. Per això defensà la presència dels comunistes en el govern català enfront dels atacs de l'"il·lustre mestre en gai socialisme" Serra i Moret. En aquest sentit, actuà al marge de la persecució que van patir els grups comunistes —PSUC inclòs— des de final

(57) Ho exemplifica la relació que Tarradellas va mantenir amb alguns membres del PSUC, com Josep Muni, els quals l'acusaven de no comprendre la naturalesa de la nova oposició antifrancista i, per tant, d'immobilista. Vegeu-ne una mostra a GAITX MOLTÓ, Jordi. "Manuel Vázquez Montalbán i la recuperació de la memòria històrica", dins *El Trenta-nou. Butlletí informatiu del Grup de Recerca de l'Època Franquista de Sant Feliu de Guíxols*, núm. 3. Sant Feliu de Guíxols: Ajuntament, 2003.

dels anys quaranta, en la dinàmica de la Guerra Freda. Vigo, doncs, fou partidari de la unitat d'esforços en l'acció política, més enllà dels partits, tot i que sempre des d'ERC.

Dins dels àmbits de sociabilitat propis d'aquesta força política, professà una admiració autèntica cap a Carles Pi i Sunyer, sobretot després que aquest hagués abandonat les tesis extraconstitucionals plantejades en el si del Consell Nacional Català de Londres. En aquest aspecte, Vigo sempre fou partidari de reprendre, en el cas d'ensorrar-se el franquisme, la Constitució espanyola de 1931 i l'Estatut català de 1932, a partir dels quals hom havia de plantejar la seva acció. En això va fer costat a Irla, Rovira i Virgili, i Tarradellas.

Amb aquest últim, Vigo s'hi relacionà per a consultar-li diferents aspectes relacionats amb *La Humanitat*. Malgrat que el llavors secretari general d'ERC tenia una autoritat reconeguda per Vigo en matèria política, no li despertà l'entusiasme de Pi. Tampoc ho va fer Irla, a qui Vigo, tanmateix, considerava l'autoritat màxima del partit —no en va era el president del Govern, càrrec de màxim relleu dins les institucions catalanes—.

Admiració, col·laboració, fidelitat. Aquests eren, en definitiva, els termes en els quals es produïa la relació de Vigo amb Pi i Sunyer, Tarradellas i Irla, respectivament. De manera molt semblant actuava el nucli jove d'ERC, destacat al sud de França, format pels amics i companys de partit del de la Bisbal: Heribert Barrera, Satiago Vila, Felip Calvet i Víctor Torres. Vigo, a petició de Tarradellas, també contactà sovint amb Joan Sauret. Alhora, va conèixer i tractar Pompeu Fabra, Pau Casals i Rovira i Virgili. Com a alumne d'història, fou deutor del mestratge del professor Fliche. Finalment, de retorn a Catalunya, coincidí amb Carles Cardó i buscà la complicitat de Ferran Soldevila.

El seu retorn fou obligat per l'avançat estat de la seva malaltia i es convertí, doncs, en un rar exemple de *contraexiliat*. Això el féu sentir un viu enyor a la inversa, és a dir, el de l'antic exiliat cap al seu exili. Les impressions de la seva arribada a Catalunya il·lustren el decalatge, propi dels fenòmens migratoris, entre el record d'una terra i la realitat que hi té lloc posteriorment, o entre el paisatge enyorat i la política obrada damunt d'ell. Hauria estat, altrament, molt interessant poder copsar les reaccions que un intel·lectual de la magnitud de Vigo hauria adoptat davant la consolidació del franquisme a Espanya els anys cinquanta, però, com hem vist, la tuberculosi que el va acompanyar des de l'adolescència precipità la seva mort, ara fa cinquanta anys.